

Wielkanoc 2018

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 11 stycznia 2018 roku

Fundacja Centrum Badań Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Od setek lat Wielkanoc zajmuje istotne miejsce w polskim kalendarzu obrzędowym. To najważniejsze święto chrześcijan, którego data zbiega się z końcem zimy i początkiem wiosny. Sposób jego obchodzenia zmienia się wraz z przemianami kultury. Jakie obecnie jest jego znaczenie? Jak przeżywana jest Wielkanoc przez dzisiejszych Polaków?

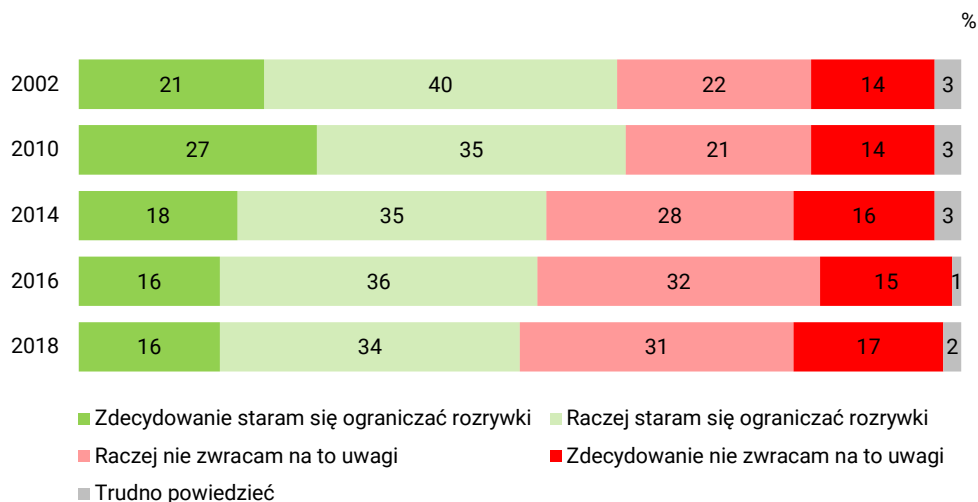
W badaniach CBOS regularnie pytamy o stosunek do tradycji świątecznych. W okresie Wielkiego Postu ponownie zapytaliśmy ankietowanych o to, które ze zwyczajów wielkopostnych i wielkanocnych zachowują oraz o ich osobiste nastawienie do tych świąt¹.

WIELKOPOSTNE WYRZECZENIA

Wielki Post to tradycyjnie okres, w którym wyrzekano się niektórych przyjemności, by przygotować się na nadchodzące święta. Z deklaracji badanych wynika, że obecnie co drugi z nich (50%) kultywuje ten zwyczaj – rzadziej ogląda telewizję, nie chodzi na zabawy lub do kina, nie słucha muzyki rozrywkowej lub w inny sposób ogranicza przyjemności. W ostatnich latach ten odsetek zmienił się w niewielkim stopniu.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (334) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 1–8 marca 2018 roku na liczącej 1092 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

RYS. 1. Czy w okresie Wielkiego Postu stara się Pan(i) jakoś ograniczać rozrywki, rzadziej oglądać telewizję, nie chodzić na zabawy czy do kina, nie słuchać muzyki rozrywkowej itp. czy też, jak wiele innych osób, raczej nie zwraca Pan(i) na to uwagi?

Co zrozumiałe, ten zwyczaj podtrzymują przede wszystkim osoby uczestniczące w praktykach religijnych (zob. tabelę aneksową 1).

ŚWIĘTOWANIE WIELKIEJ NOCY

Wielkanoc niezmiennie jest przeżywana przede wszystkim jako święto rodzinne – w ten sposób postrzega ją dwie trzecie (67%) Polaków. Dopiero w drugiej kolejności jest to doświadczenie religijne (w ten sposób określa Wielkanoc 44% badanych). Podobnie liczna grupa respondentów (43%) uznaje to święto przede wszystkim za miłą tradycję.

RYS. 2. Czym dla Pana(i) są święta wielkanocne? Czy są one przede wszystkim:

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wybrać dwie odpowiedzi

Sposób przeżywania świąt wielkanocnych właściwie nie zmienia się od momentu, w którym zaczęliśmy badać tę kwestię (w roku 1994). Zawsze były one postrzegane przede wszystkim jako święto rodzinne, a w mniejszym stopniu jako przeżycie religijne lub miła tradycja.

TABELA 1

Czym dla Pana(i) są święta wielkanocne? Czy są one przede wszystkim:	Wskazania respondentów według terminów badań									
	1994	1997	1998	1999	2000	2005	2010	2014	2016	2018
	w procentach									
świętem rodzinnym	63	61	69	69	70	61	62	63	70	67
przeżyciem religijnym	49	53	46	48	50	47	46	44	46	44
miłą tradycją	50	50	53	50	49	55	45	44	42	43
wypoczynkiem, przerwą w pracy	12	15	12	12	11	12	13	16	13	14
okazją do spotkań z przyjaciółmi	9	9	9	9	9	8	8	8	6	7
kłopotem i wysiłkiem związanym ze świątecznymi przygotowaniem	9	5	3	5	3	5	5	3	4	5
okazją do jedzenia i picia	3	2	2	3	2	3	3	1	2	2
czymś innym	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wybrać dwie odpowiedzi

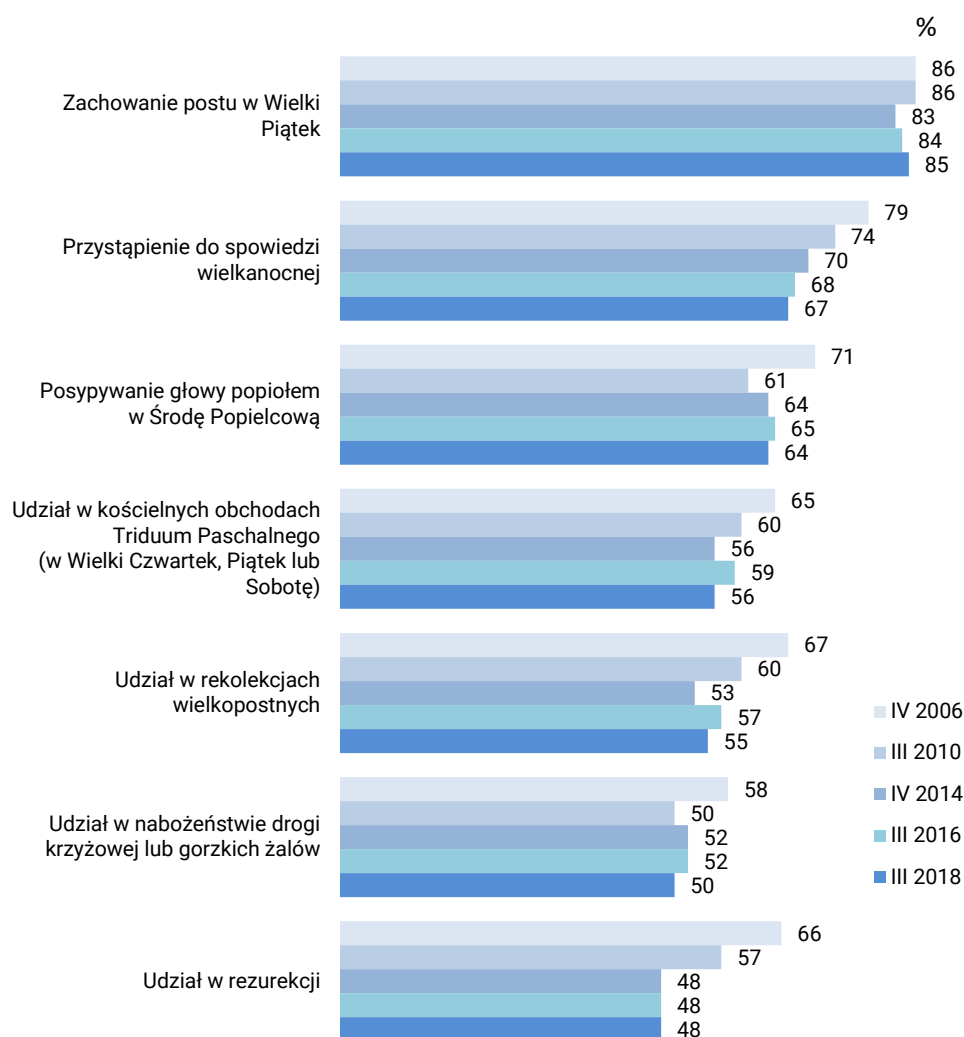
Badanych pytaliśmy także, jakie tradycje wielkanocne i wielkopostne kultywują sami lub w swoich rodzinach.

Wśród indywidualnych zwyczajów religijnych najczęstsze (85%) okazuje się (podobnie jak w poprzednich latach) zachowywanie postu w Wielki Piątek. Kultywowanie tej tradycji deklaruje nawet jedna trzecia badanych nigdy nieuczestniczących w praktykach religijnych (zob. tabelę aneksową 3). Dwie trzecie respondentów (67%) twierdzi, że przystępuje do spowiedzi wielkanocnej, a niewiele mniej (64%), że w Środę Popielcową posypuje głowę popiołem. Ponad połowa

ankietowanych bierze także udział w Triduum Paschalnym oraz rekolekcjach wielkopostnych, a dokładnie co drugi – w nabożeństwie drogi krzyżowej lub gorzkich żalów. Minimalnie mniejszy odsetek respondentów uczestniczy w rezurekcji – uroczystej mszy wielkanocnej.

CBOS

RYS. 3. Które z wymienionych wielkopostnych oraz wielkanocnych praktyk religijnych Pan(i) osobiście zachowuje?

W przypadku niemal wszystkich uwzględnionych praktyk (z wyjątkiem zachowywania postu w Wielki Piątek) poziom rozpowszechnienia nieco się obniżył w stosunku do roku 2006, ale w ostatnich latach pozostaje dość stabilny.

Poza tradycjami kultywowanymi osobiście, pytaliśmy także o zwyczaje zachowywane w rodzinach respondentów. Niemal powszechnie (92%) praktykowane jest (podobnie jak w ubiegłych latach) święcenie pokarmów oraz dzielenie się święconym jajkiem z najbliższymi. Nieco rzadziej Polacy święcą palemkę w Niedzielę Palmową (82%).

TABELA 2

Które z wymienionych praktyk religijnych i zwyczajów wielkopostnych oraz wielkanocnych są zachowywane w Pana(i) rodzinie?	Wskazania respondentów według terminów badań					
	III 1998	III 1999	IV 2000	III 2005	III 2012	III 2018
	w procentach					
Święcenie pokarmów w Wielką Sobotę (tzw. święcone)	95	93	94	96	93	92
Dzielenie się z najbliższymi święconym jajkiem	94	94	95	95	93	92
Święcenie palemki w Niedzielę Palmową	86	85	86	88	85	82
Domowy wypiek tradycyjnych wielkanocnych ciast, np. mazurków	82	86	82	78	81	74
Obchodzenie zwyczaju śmigusa-dyngusa w tzw. lany poniedziałek	84	86	84	82	80	71
Nawiedzenie Grobu Pańskiego w Wielki Piątek lub Sobotę	80	83	81	79	79	74
Malowanie pisanek	79	80	79	76	75	67
Wysyłanie tradycyjnych kartek z życzeniami świątecznymi	92	93	89	79	67	44
Wysyłanie życzeń za pośrednictwem SMS lub internetu	*	*	*	*	*	77
Zwyczaj „zajączka”, czyli obdarowywanie dzieci upominkami	*	*	*	58	62	60

* W poprzednich latach nie badaliśmy tego zwyczaju

Popularnym zwyczajem okazało się wysyłanie życzeń świątecznych za pośrednictwem SMS lub internetu, o które pytaliśmy po raz pierwszy. Robi to 77% badanych. Wydaje się, że w dużej mierze zastąpiło ono wysyłanie tradycyjnych kartek świątecznych, co tłumaczy obserwowany już w poprzednim pomiarze spadek rozpowszechnienia tej praktyki (obecnie 44%).

W przypadku pozostałych zwyczajów obserwujemy niewielki spadek w porównaniu do roku 2012, kiedy po raz ostatni o nie pytaliśmy. Najbardziej znaczący jest on w przypadku śmigusa-dyngusa, czyli lanego poniedziałku (obecnie ten zwyczaj kultuwyje 71% respondentów, co oznacza spadek o 9 punktów procentowych). W mniejszym stopniu spadek dotknął tradycję malowania pisanek (spadek o 8 punktów, do poziomu 67%), domowego wypieku ciast (o 7 punktów, do 74%), nawiedzania Grobu Pańskiego (o 5 punktów, do 74%) oraz obdarowywania dzieci upominkami (o 2 punkty, do 60%).

Analiza wielozmiennowa² zastosowana do zwyczajów, o które pytaliśmy, pozwala wyodrębnić trzy podstawowe modele spędzania świąt wielkanocnych.

Pierwszy z nich koncentruje się na wymiarze duchowym – głównymi jego składowymi są udział w rekolekcjach, obchodach Triduum Paschalnego i nabożeństwie gorzkich żalów lub drogi krzyżowej, a także przystąpienie do spowiedzi, udział w rezurekcji oraz (w mniejszym stopniu) nawiedzenie Grobu Pańskiego.

² Zastosowano analizę czynnikową.

Drugi model koncentruje się wokół kościelnych tradycji wielkanocnych i obejmuje przede wszystkim święcenie pokarmów, dzielenie się jajkiem z najbliższymi, święcenie palemki oraz zachowanie postu w Wielki Piątek.

Trzeci model to aktywności również tradycyjne, ale związane raczej ze świeckim niż religijnym świętowaniem – obdarowywanie dzieci upominkami, lany poniedziałek, malowanie pisanek i domowy wypiek ciast.

TABELA 3

Praktyki wielkopostne i wielkanocne zachowywane przez badanych osobiście lub w ich rodzinach	Wyniki analizy czynnikowej („ładunki czynnikowe”)		
	Czynnik 1 – religijny	Czynnik 2 – tradycje kościelne	Czynnik 3 – tradycje rodzinne
Udział w rekolekcjach wielkopostnych	0,799	0,102	0,106
Udział w kościelnych obchodach Triduum Paschalnego (w Wielki Czwartek, Piątek lub Sobotę)	0,792	0,123	0,045
Udział w nabożeństwie drogi krzyżowej lub gorzkich żalów	0,783	0,058	0,089
Przystąpienie do spowiedzi wielkanocnej	0,746	0,235	0,031
Udział w rezurekcji	0,728	0,021	0,155
Posypywanie głowy popiołem w Środę Popielcową	0,722	0,256	0,053
Nawiedzenie Grobu Pańskiego w Wielki Piątek lub Sobotę	0,574	0,408	0,084
Święcenie pokarmów w Wielką Sobotę (tzw. święcone)	0,147	0,803	0,204
Dzielenie się z najbliższymi święconym jajkiem	0,038	0,705	0,215
Święcenie palemki w Niedzielę Palmową	0,408	0,634	0,11
Zachowanie postu w Wielki Piątek	0,465	0,537	-0,028
Malowanie pisanek	0,061	0,145	0,683
Zwyczaj „zajączka”, czyli obdarowywanie dzieci upominkami	-0,002	0,052	0,615
Obchodzenie zwyczaju śmigusa - dyngusa w tzw. lany poniedziałek	0,026	0,202	0,601
Domowy wypiek tradycyjnych wielkanocnych ciast, np. mazurków	0,240	0,086	0,561
Wysyłanie życzeń świątecznych (w formie tradycyjnej, SMS lub przez internet)	0,069	0,414	0,328

Wyniki analizy głównych składowych – w tabeli prezentowane są ładunki czynnikowe w rozwiązaniu rotowanym (rotacja ortogonalna metodą Varimax z normalizacją Kaisera), niosące informację o stopniu powiązania pierwotnej zmiennej z daną składową w skali |0-1|; moc wyjaśniająca modelu to 53% wariacji zmiennych wyjściowych.

Co zrozumiałe, pierwszy model (który można nazwać religijnym) jest najczęściej spotykany wśród osób deklarujących, że uczestniczą w praktykach religijnych co najmniej raz w tygodniu. Nie obserwujemy specjalnego, świątecznego wzmożenia religijności wśród badanych na co dzień niepraktykujących.

Interesujący pod tym względem jest drugi model, na który składają się przede wszystkim tradycje kościelne. Także w tym przypadku główną zmienną różnicującą jest udział w praktykach religijnych, przy czym najwyższą średnią wartość czynnika obserwujemy wśród osób praktykujących okazjonalnie, rzadziej niż raz w tygodniu.

Można więc powiedzieć, że o ile najbardziej zaangażowani religijnie Polacy częściej koncentrują się na indywidualnym, duchowym przeżywaniu świąt, o tyle ci luźniej związani z katolicyzmem kultuwają tradycje kościelne, ale raczej o charakterze obrzędowym.

Model trzeci – obejmujący tradycje już nie kościelne, a raczej rodzinne – powiązany jest przede wszystkim z wiekiem: wyższą średnią wartość czynnika obserwujemy wśród młodszych badanych.

W ostatnich latach nie obserwujemy większych zmian w sposobie obchodzenia świąt wielkanocnych. Dla Polaków są to przede wszystkim święta rodzinne, a w dalszej kolejności – przeżycie duchowe lub miła tradycja. Odsetek badanych uczestniczących w religijnych praktykach wielkopostnych i wielkanocnych pozostaje stabilny. Nieco spadł natomiast poziom uczestnictwa w tradycyjnych, rodzinnych zwyczajach wielkanocnych – z wyjątkiem święcenia pokarmów i dzielenia się jajkiem, które pozostają niemal powszechne.

Opracował

Antoni Głowacki